

A PSALMUS HUNGARICUS A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETBEN

Kodály Zoltán számára az 1919 vége és 1923 közé eső néhány év egy alkotói válságidőszakot jelentett. Mivel a Tanácsköztársaság idején, 1918 végétől 1919 márciusáig fennállott Alkotó Művészek és Tudományos Kutatók Szövetsége zenei szakosztálya választmányának tagja volt, Bartókkal és Dohnányi Ernővel együtt, valamint Dohnányi igazgatósága mellett a Zeneművészeti Főiskola aligazgatója is és e tevékenysége miatt már '19-ben eljárást indítottak ellene. Majd két évre szabadságolták, meghurcolták és mellőzték, „mivel a nagy magyar zenei triász tagjai közül nemzetközileg akkor még ő volt a legkevésbé ismert, a zenei direktórium három tagja közül. Bartók és Dohnányi megalkuvás nélküli kiállása ellenére is Kodályon akartak szigorú példát statuálni (...). A két évnyi meghurcoltatás keserű élménye újabb két év múltán a *Psalmus Hungaricus*ban ölt hangzó alakot” – írja Breuer János zenetörténész.² Kodály 1923 tavaszán kapott egy megbízást, miszerint „Pest, Buda és Óbuda egyesülésének, Budapest székesfőváros megszületésének félévszázados fordulóján Kodály-mű legyen a díszhangverseny ünnepi műsorszámainak egyike”.³ Igen rövid idő, mindössze három hónap alatt szinte „egyetlen lendülettel írta le úgyszólván az egész művet, mintha fejből másolná a kész kompozíciót”.⁴ 1923. november 19-én tartották meg az ünnepi koncertet, melyen Liszt *XIV. magyar ábrándja* és Berlioz *Rákóczi-indulója* mellett Dohnányi Ernő vezényletével három ősbemutató is elhangzott: a karmester-zongoraművész *Ünnepi nyitánya*, Bartók Béla *Táncszvitje* és Kodály Zoltán az esten még *Magyar zsoltár* címmel szereplő *Psalmus Hungaricus*a. A hangversenyen a legnagyobb sikert Kodály archaikusan újszerű katartikus zeneműve aratta.

Tanulmányomban⁵ a *Psalmus Hungaricus* keletkezéstörténetének és korabeli fogadtatásának felidézése és ma is érvényes hatásának vázolója után a magyar

---

¹ Dr. habil. Máté Zsuzsanna esztéta és irodalmár, az SZTE JGYPK Művészeti Intézet Rajz - Művészettörténet Tanszék tanára

² Breuer János: *Kodály-kalauz*. Budapest, Zeneműkiadó, 1982, 92-94.

³ Uo. 106., 109.

⁴ Breuer János: *Előszó*. In: *Psalmus Hungaricus Kecskeméti Vég Mihály 55. zsoltára zenéjét írta Kodály Zoltán op. 13. Kass János rajzaival*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1977. 9.

⁵ Tanulmányom egy része „Kodály *Psalmus Hungaricus* oratóriumának hatásáról és képzőművészeti illusztrációiról” címmel tudományos előadásként hangzott el a „Kodály 140” 23.

képzőművészetben való reprezentációját vizsgálom, az igen különböző műfajokban realizálódott műalkotásokat az oratóriummal való összefüggésrendszerükben. Kass János képzőművész 1977-ben, könyvként is megjelent híres illusztráció-sorozatát;⁶ Ágotha Margit grafikus 1989-ben készült linóleummetszetét, mely a miskolci Hermann Ottó Múzeum tulajdonában van;⁷ valamint Szemők Zsuzsanna szobrászművész 2007-ben, Kecskeméten felavatott *Psalmus Hungaricus- emlékművét*.⁸

Kodály Zoltán igen nagy jelentőséget, szinte sorsszerűséget tulajdonított a szöveg megtalálásának, Kecskeméti Vég Mihály „*Könyörgés hamis atyafiak ellen. Vigasztalódás Istenben*” című zsoltárának, mely az ószövetségi Dávid király 150 zsoltárából, a *Zsoltárok könyvéből* az 55. zsoltár szabad fordítása. Száz évvel ezelőtt – Kodályt idézve, a Magyar Királyi Tudományegyetem hajdani magyar-német szakos hallgatóját – „A Psalmus versét a filológusokon kívül senki sem ismerte. Így derül ki, hogy a szálak, amelyeket az ember az életben akár öntudatlanul is követ, a végén valahol mégis összefutnak. Ha nem tanulmányoztam volna a régi magyar irodalmat, sose írtam volna meg a Psalmust, mert nem találtam volna rá a szövegére.” Az ősbemutató napján a *Magyar Színpad* című műsorlapon pedig ez a Kodály nyilatkozat állt: „A főváros jubileuma alkalmából tenor-szólóra, énekkarra és zenekarra írt művem szövegéül egy régi magyar zsoltárt, Kecskeméti Vég Mihálynak 1535-ből való versét választottam, amelyet Gönczi György 1620-ban kiadott énekeskönyvében találtam.”⁹

Gönci György énekeskönyve a magyarországi reformátusok gyülekezeti énekeit, úgynevezett zsoltárparafrázisait tartalmazták, miként más 16. századi énekeskönyvek is, melynek szerzői között például Újfalvi Imrét, Sztárai Mihályt és Bornemisza Pétert említhetjük meg. A protestáns énekszerző Kecskeméti Vég Mihály (?–1567) életéről pontos adatokat nem tudunk. Egyetlen verse maradt fenn a protestáns énekeskönyvben: az 55. zsoltár alapján készült zsoltárátdolgozása, parafrázisa, mely stílusának drámai ereje, fordulatainak hatásossága, nyelvének gazdagsága révén

---

Nemzetközi Zenei Konferencián, 2022. október 10-én, az SZTE JGYPK Művészeti Intézet Énekzene Tanszék szervezésében.

⁶ *Psalmus Hungaricus Kecskeméti Vég Mihály 55. zsoltára zenéjét írta Kodály Zoltán op. 13. Kass János rajzaival.* Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1977.

⁷ Ágotha Margit: Kodály Zoltán: *Psalmus Hungaricus*. <https://hu.museum-digital.org/object/206341?navlang=hu>

⁸ Szemők Zsuzsanna: *Psalmus Hungaricus- emlékmű.*

<https://www.kozterkep.hu/alkotok/megtekintes/1581/szemok-zsuzsanna>

⁹ Breuer 1982, 109.

messze kiemelkedik az énekeskönyvek hasonló verseinek sorából. A szerző versében alkalmazta az akkoriban elterjedt „volta-ritmust”, az 5+5, 5+6 szótagú verssorok kombinálásának (Tinódi és Balassi által is kedvelt) verselési technikáját, miként a szintén kedvelt akrosztikon technikát is, mivel nevének betűit – Michael Ueg Keckemeti¹⁰ – szőtte bele a versfőkbe. A vers Dávid király hamis barátai miatti panaszának lírai átfogalmazása, parafrázisa. Barátai árulását, az igazságtalanságokat és a hitszegést rója fel barátból lett ellenségeinek, majd fájdalommal Istenhez fordul, tőle remélve az igazságszolgáltatást, így a vétkesek megbüntetését és az árulóktól való megszabadítását is. A zsoltár 22 strófájából, az alcímet, „Az úr meghallgatja az én imádságomat” elhagyva 17 strófa került át Kodály oratóriumának szövegébe. Breuer Jánost idézve: „Az anyagát formáló tudatos művészre jellemző, hogy pontosan ötször, tehát az elhagyott versszakokkal számban megegyezően, hangzik fel a kompozícióban a két rondótéma (zenekari ritornell – »Mikoron Dávid«) anyaga”,¹¹ a zene és a szöveg tökéletes egybeforrasztásával.

Az oratóriumnak a zsoltárszöveg általi meghatározottságát mindhárom képzőművész hangsúlyozta alkotásában, mivel vagy a szöveget idézve, mint Kass és Szemők, vagy annak hordozóját tette meg műve keretként, mint Ágotha Margit. Egyetemes jellegét szintén mindhárom műalkotás hangsúlyozza.

Kodály zeneművének, az egyetlen nagy rondótémára épülő oratóriumnak a hatása egyetemes abban az értelemben, hogy az emberi történelem bármely időszakában és bárhol megtörténhet az „álnok világ” általi szenvedés, akár az egyén, akár egy nemzet, népcsoport szenvedése, melyben „igazságot nem hagynak” szólni. Ezt az egyetemes hatást bizonyítja az oratórium néhány év alatt elért nemzetközi sikere is. Kodály visszaemlékezését, az *Utam a zenéhez* című beszélgetés-sorozatból idézve, ahogy az ország, úgy „A külföld főként a »Psalmus Hungaricus« miatt figyelt fel rám.”¹² Kodály remekműve minden igaztalanul, árulással megvádolt ember szenvedéséről, fájdalomáról és végső kétségbeesésében, Istenhez való könyörgéséről szól. Egyetemessége az egyes egyéneken keresztül kapcsolódik három konkretizálható tér-időhöz: az ószövetségi Dávid királyhoz, a *Zsoltárok* könyvének 55. darabjához; a XVI. századi Magyarországhoz Kecskeméti Vég Mihály szabad fordításán keresztül; és a zeneszerzőhöz, illetve korához, a személyét ért igazságtalanságok és a magyar nemzetet (a háború és a trianoni döntés miatt) ért szenvedések vonatkozásában.

---

¹⁰ Uo. 108.

¹¹ Breuer János: *Előszó* 1977. 11.

¹² Kodály Zoltán: *Utam a zenéhez. (Öt beszélgetés Lutz Besch-sel)*. Budapest, Zeneműkiadó, 1972, 58., 61.

Tóth Aladár zenekritikus máig érvényes megállapításait idézem erre vonatkozóan az ősbemutatót követő hónapban, a Nyugat folyóiratban 1923 decemberében megjelent cikkéből: „Kodály egész munkássága, úgy zsoldár-szerzeménye is, nemcsak egyéni megnyilatkozás, hanem egyszersmind valami nagy folytatás, illetőleg grandiózus beteljesedés. Régen elmorajlott viharok villámain gyűjti össze (...), bizonyosága az igazi emberi küzdelmek halhatatlanságának, hogy minden igazán újbán önmagunkra ismerünk, hogy a művész csak annyiban új jelen, amennyiben újraéledő múlt. (...) teljesen emberi motiválása folytán, olyan igazán felemelő Kodály Zsoldára. (...) Csak idéznünk kell a zsoldár szavait, hogy lássuk: Kodály saját panaszát olvasta ki belőle. - Megsanyargatott ország köröskörül, saját fajtája elárulja, az eltiltott igaz szó, a hazugok tobzódása, meghasonlás, gyűlölködés, kihez forduljon? Nincs, aki panaszát meghallgassa, hacsak nem az Úr, az igaz szív keservének egyetlen számba vevője, aki felkel, hogy lesújtsa a gazokat. - Ez nem vallási opportunizmus, gyáva lelkek megnyugtatóására (...). Kodály minden érzését hozza áldozatképpen zsoldárában és nem rituálisan szelektált "szent és magasztos" érzelmeket, nem áll a nemesség és választékos emelkedettség megközelíthetetlen piedesztáljára, szavai nem kenetteljes igék, hanem könnyörgés, sírás, vádolás, átkozódás, alázatos bizalom és végül győzelmes meggyőződés. Ezért ragad meg olyan közvetlenül, bármilyen gyarló emberek vagyunk, felemelő varázsának részesei lehetünk.”¹³

Csaknem két évtized múltával, 1944-ben pedig így írt Prahács Margit (1893-1974) zenetörténész és zenekritikus az oratórium hatásáról: „Kodály Zoltán elévülhetetlen dicsősége, hogy ilyen alkotásra az a nemzet mutatott példát, amely a háború legnagyobb megcsonkítottja és mártírja volt: a magyar (...). A kifejezésnek milyen mélyről szakadó ereje és őszintesége kellett ahhoz, hogy boldog, gazdag országok, a magyar szenvedésektől olyan távolálló népek megrendülve figyeljenek fel a Magyar Zsoldár hangjaira, és megérezzék a benne rejlő nemzeti tragédiát. Valóban ez a mű sohasem születhetett volna meg az előző korszak békés, nyárspolgári, önző légköréből. Ez csak a háborús szenvedéseiből, trianoni porba sújtottságából felemelkedő magyar lélek legmélyéről szakadhatott ki, ahol minden egyéni eltűnik egy nagy közösség sorsának egységében. A Psalmus Hungaricus nemcsak örök művészi érték, hanem a magyar nemzet egyik legnagyobb szellemi kincse is. Mert ez rázta fel a magyar lelket aléltóságából, ez tanította meg újra hinni egy jobb jövőben.”¹⁴

¹³ Tóth Aladár: *Kodály és a Psalmus Hungaricus*. Nyugat, XVI/24. 1923. december 15. 607.

¹⁴ Idézi: Berkesi Sándor: *Kodály és a református egyházzene*. Parlando 2017/6. szám

https://www.parlando.hu/2017/2017-6/Berkesi_Sandor.htm

Ismert, hogy 1923 és 1944 között a *Psalmus Hungaricus* hazánkban számtalanszor előadták és méltatták, azonban témánk szempontjából a Kossuth-díjas szegedi születésű Kass János visszaemlékezésével folytatom, aki körülbelül a 30-as évek végére utal gyermekkori zenei élménye kapcsán: „A sorsom különös ajándéka: gyermekként énekelhettem a kórusban még a régi Vigadóban Kodály remekművét, a *Psalmus Hungaricus*. Közel négy évtizeden át elkísért annak az estnek az élménye. S most itt a Kodály-intézetben állíthatom ki azokat a rajzokat, amelyek a *Zenemű Kiadó* felkérésére születtek, részeként a sorozatnak. 1977-ben jelent meg könyv alakban, nyomtatásban. Találkozásaim a *Psalmus Hungaricus*-szal így végigkísérik életemet: az éneklő gyermek eufóriája, a rajzoló katarzisa, a kiállítás öröme! A mű sugárzása cselekvésre ösztönöz, Dávid dühe és energiája megsokszorozódik bennünk! A *Psalmus Hungaricus* eleven tűz, nem melegít, de perzsel, húsunkba égeti üzenetét!”¹⁵

Kass Jánosnak különös érzéke volt a zenemű és a vizualitás összhangjának megteremtéséhez, miként azt a zenei illusztrációiról a *Parlandóban*, 2022-ben megjelent korábbi tanulmányaimban is láthattuk.¹⁶ Kass *Psalmus Hungaricus* illusztráció-sorozatában a képpel egyenrangú maga a szöveg, az egyes zsoltárrészletek kiemelése, melynek során Kass eltér többi más illusztrációjától, egyben felismerve azt, hogy Kodály remekműve a zene és a zsoltárszöveg szerves egysége.

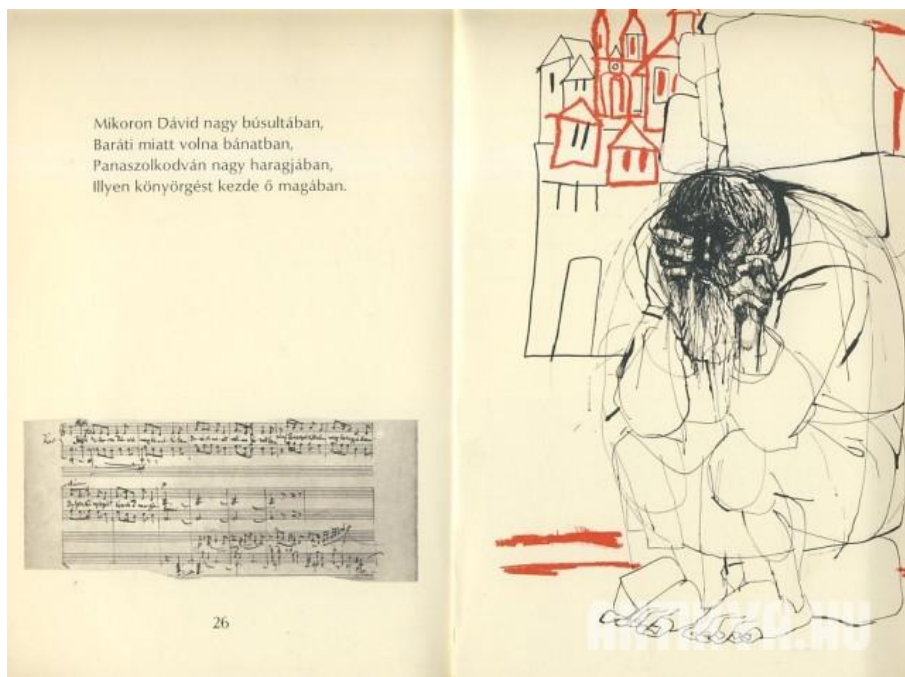
Két változatát ismerjük az illusztráció-sorozatnak a szöveg-elhelyezését tekintve. Egyrészt a könyvben megjelent sorozatot, melynek 10 képe melletti oldalakon kaptak helyet a kiemelt strófák a kottarészletekkel együtt (az I. illusztrációt láthatjuk erre példaként). Másrészt a különálló tíz lapból álló sorozatot sokszorosították is, melyeken az egyes képterekbe kerültek bele a strófák, a grafikus kézírásával jól olvasható formában, miként azt a többi illusztrációnál láthatjuk az alábbiakban.

---

¹⁵ Kass János *Psalmus Hingaricus* illusztráció-sorozatának eredeti képei a Kecskeméti Kodály Intézet folyosóján tekinthetők meg, és itt olvasható az idézett visszaemlékezés is. Vö. Máté Zsuzsanna: *Dialógus a művészről és művészetéről. Kass János születésének 90. évfordulóján.* Docere, 2018. 1-2. sz., 37-48.

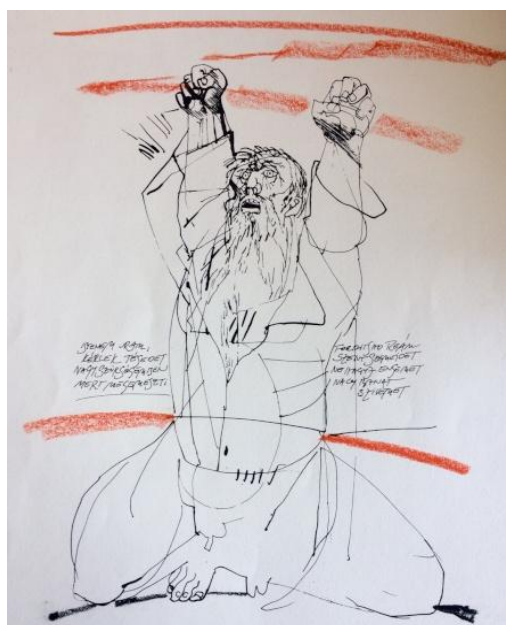
¹⁶ Máté Zsuzsanna: *Kékszakáll története a szó, a zene és a kép összefüggésrendszerében – Balázs Béla misztériumjátékának, Bartók Béla operájának és Kass János illusztráció-sorozatának összehasonlító értelmezése.* Parlando, 2022/4.

Máté Zsuzsanna: *Kass János zenei illusztrációi – kiemelten Kodály: Hány János kalandozásai Nagyabonytul a Burgvárig daljátékához készült illusztráció-sorozatát.* Parlando, 2022/5.

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. I.¹⁷

*Mikoron Dávid nagy búsultában,
Baráti miatt volna bánatban,
Panaszolkodván nagy haragjában,
Ilyen könyörgést kezdte ő magában.*

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. II. (Fordítsd rám szent szemeidet)

¹⁷ Psalmus Hungaricus Kecskeméti Vég Mihály 55. zsoltára zenéjét írta Kodály Zoltán (op. 13) Kass János rajzaival. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1977. 26.

*Istenem Uram, kérlek tégedet,
Fordítsad reám szent szemeidet,
Nagy szükségemben ne hagyj engemet,
Mert megemészti nagy bánat szívemet.*

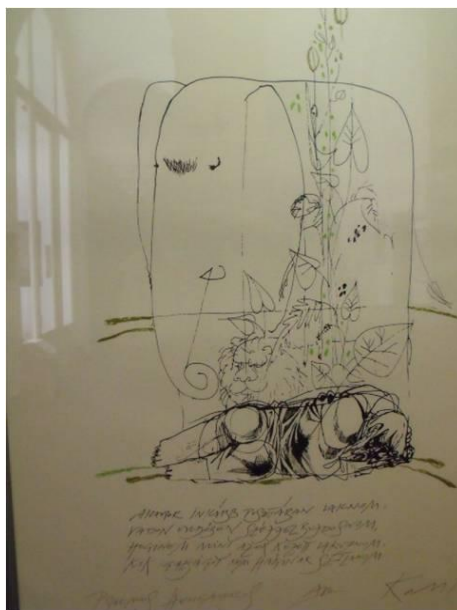
*Csak sívok, rívok nagy nyavalyámban,
Elfogyatkoztam gondolatimban,
Megkeseredtem nagy búsultomban,
Ellenségemre való haragomban.*

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. III. (Elröpültem volna)

*Hogyha énnékem szárnyam lett volna,
Mint az galamb, elröpültem volna.
Hogyha az Isten engedte volna,
Innét én régen elfutottam volna.*

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. IV. (*Vadon erdőben bújdosnom*)

*Akarok inkább pusztában laknom,
Vadon erdőben széjjel bújdosnom,
Hogynem mint azok között lakoznom,
Kik igazságot nem hagynak szólanom.*

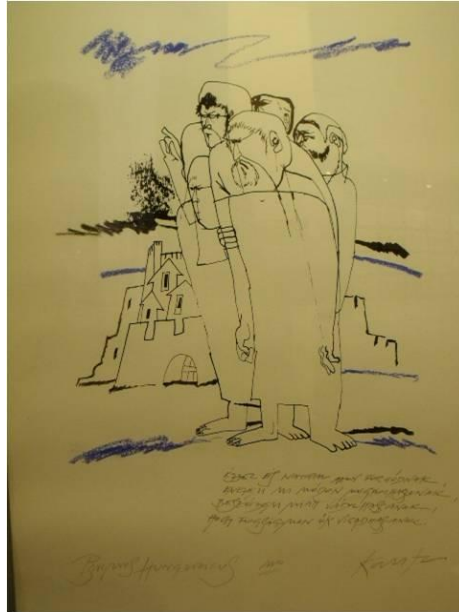
A verssorok és a zsoltárdallam¹⁸ együttesen adják meg azt a keretet, melyen belül az egyes Kass-képek figuráinak karaktere értelmezhető, mely egyrésztől képeinek narratív, elbeszélő jellegében érvényesül, másrésztől pedig az emóciók és a mögöttük lévő morális tartam erőteljes kifejezésében. Miként a *Psalmus Hungaricus* zenéje magába sűríti a bibliai kort, a magyar XVI. századot és Kodály korát,¹⁹ olyképpen Kass figurái is nem csupán a bibliai kort idézik fel. E sorozat alakjai tömörszerűségükben, az éppen csak jelzészzerű ruházatuk és a háttérük alapján, egyszerre lehetnek Dávid korában, ahogy Kecskeméti Vég Mihály török-dúlta Magyarországon is, vagy – az I., az V-VI-VII. illusztráción megfigyelhetően az ősi városképekre montírozott későbbi épületek váza alapján – akár a zeneszerző idejében is. Ez az elhelyezhetetlenség erősíti a premédium, Kodály *Psalmus Hungaricus*ának egyetemességét, azt hogy ez az igazságtalanságokkal terhelt élethelyzet bárkivel, bárhol megtörténhet és mérhetetlen szenvedést okozhat

¹⁸ Vö: Breuer János: *Előszó*. In: *Psalmus Hungaricus Kecskeméti Vég Mihály 55. zsoltára zenéjét írta Kodály Zoltán op. 13. Kass János rajzaival*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1977. 7-19.

Vö: Breuer János: *Kodály-kalauz*. Budapest, Zeneműkiadó, 1982, 104-125.

¹⁹ Breuer János: *Előszó*. In: *Psalmus Hungaricus Kecskeméti Vég Mihály 55. zsoltára zenéjét írta Kodály Zoltán op. 13. Kass János rajzaival*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1977. 16.

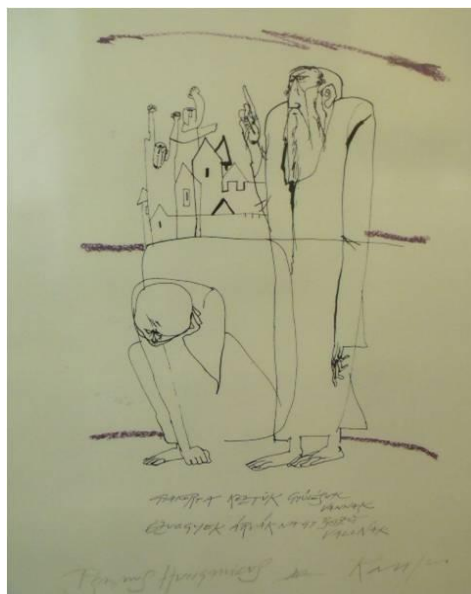
Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. V. (Hogy engem megfoghassanak)

*Éjjel és nappal azon forgódnak,
Engem mi módon megfoghassanak,
Beszédem miatt vádolhassanak,
Hogy fogságomon ők vígadhassanak.*

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. VI. (Egész ez város rakva haraggal)

*Egész ez város rakva haraggal,
Egymásra való nagy bosszúsággal,
Elhíresedett az gazdagsággal,
Hozzá fogható nincsen álnoksággal.*

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. VII. (Jószágukban felfuvalkodtanak)

*Gyakorta köztük gyűlések vannak,
Özvegyek, árvák nagy bosszút vallnak,
Isten szavával ôk nem gondolnak,
Mert jószágukban felfuvalkodtanak.*

Breuer János szerint az oratórium „hatásának titka eszközeinek és kifejezésének varázslatos egységében, klasszikusan arányos szerkezetében és mélységesen poétikus megfogalmazásában rejlik. Mérték és arány nagyban-kicsinyben egyként jellemzője. A népi pentatóniát hatfokúvá tágító énekelt rondótéma, a »Mikoron Dávid«-dallam azért tartozik a zeneirodalom legszebb melódiái közé, mert minden eszköze – ritmusa éppúgy, akár hangközeinek sora – a legtökéletesebb arányosság jegyeit hordozza.”²⁰

A zene és a szöveg együttesének poétikussága összetett: egyrészt az érzelmek sokasága a lírai én, Dávid szemszögéből, a búsulás, sírás, elhagyatottság, kétségbeesés, magány, fenyegetettség-érzés, háborgás és indulatkitörés, végül a megnyugvás zenei képei; valamint az érzelmekhez párosulva, az oratórium szövegének morális és vallásos tartama.

Mindez párhuzamba állítható az egyes Kass-illusztrációkkal; a figurák arcán, testhelyzetén, gesztusaiban tükröződő, felfokozott érzelmekkel és az egyes képeken kiemelt szövegrészekkel. Az első illusztráción a magába roskadt, statikus alak

---

²⁰ 15-18.

„keresővonalakkal” terhelt, szinte fekete arca a „Baráti miatt” érzett búsulás, bánat és harag érzésének gyötrelmes, önpusztító terhét fejezi ki. A második kép alakja, éles kontrasztban az előzővel, ég felé irányuló, ökölbe szorított kezekkel könyörög Istenhez („Fordítsd reám szent szemeidet”), arcán a sírás, a megkeseredés és a haragvás nyomaival.

A következő két (3. és 4.) kép a reménytelenségtől vezérelt ember meneküléskényszere a számára megoldhatatlannak tűnő konfliktushelyzetből és inkább a magány, az elhagyatottság vállalásáé. Majd az 5-6-7. képen, az álnok barátok és a hitszegők – városképre montírozott, azzal szinte összeolvadt – alakjain a fenyegetés, a vádaskodás, az ítélkezés és bosszúállás dominál.

A nyolcadik kép Dávid indulatkitörését, alakját, átkozódásának és haragjának romboló erejét monumentálisra növeszti.

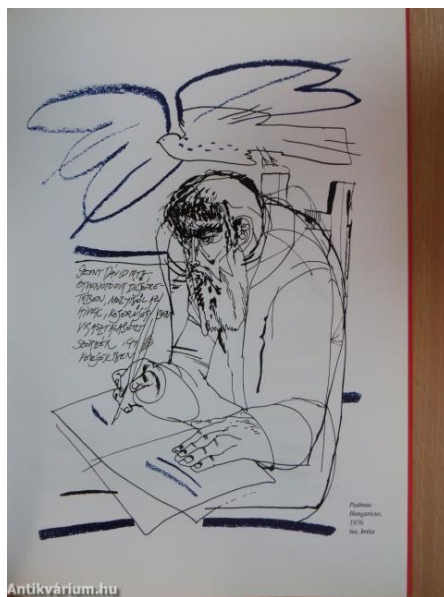
Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. VIII. (Nagy haragomban)

*Keserű halál szálljon fejére,
Ellenségemnek ítéletére,
Álnokságának büntetésére,
Hitetlenségnek kijelentésére.*

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata. IX. (Ismét felemeled)

*Ha egy kevésbé megkeserítéd,
Az égő tűzben elbétaszítod,
Nagy hamarsággal onnét kivonzod,
Nagy tisztességre ismét felemeled.*

Kass János Psalmus Hungaricus illusztráció-sorozata X. (Szent Dávid dicséretében)

*Szent Dávid írta az zsoltárkönyvben,
Ötvenötödik dicséretében,
Melyből az hívek, keserűségben,
Vigasztalásért szörzék így versekben.*

A kilencedik kép az Istenhez szóló könyörgés vágyott imaginációjaként Dávidot Isten kezeibe helyezi el, „Nagy tisztességre ismét felemeled” kérésének megvalósulásaként, mely a szövegben az isteni igazságszolgáltatással együtt történik: „Az igazakat te mind megtartod”. Végül az utolsó kép visszautalás az alapműre, Dávid 55. zsoltárára és annak tanúságtételére.

Kodály műve vallásos témát, fohászt, könyörgést dolgoz fel, azonban zeneművészetét nem valamely transzcendentális eszme kifejezéseként funkcionáltatja. „A művészet anyaga a teljes élet s a vallásos tárgyú kompozíció is csak akkor őszinte és művészi, ha az életet teljesen, egész emberiségével éli át. A művész istenközelsége nem embertávolság. (...) Kodály a népén keresztül jutott az istenhez, helyesebben istenhez fordulása ugyanabból a belső szükségből fakadt, mely a zsoltár fordítójának, Kecskeméti Vég Mihálynak s még sok más kortársának szemeit az ég felé fordította.” – írta Tóth Aladár rendkívül találóan a *Nyugatban*.²¹

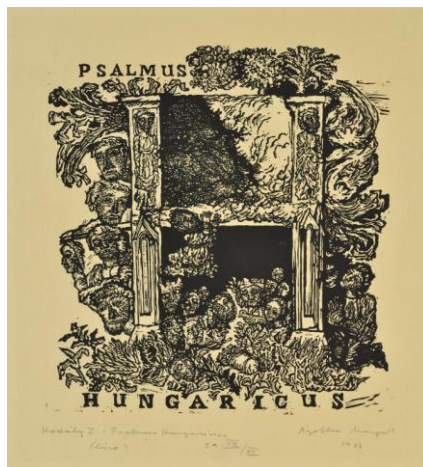
„*Kodály Zoltán: Psalmus Hungaricus*” illusztrációját Ágotha Margit (1938 – 2015) Munkácsy-díjas magyar grafikus 1989-ben készítette. A grafikus több más illusztrációjához – Balassi, Berzsenyi, Ady, Babits, továbbá Erasmus, Andersen, Brecht, Sartre, Updike műveihez készült képeihez – hasonlóan, e papír-alapú, kisméretű linóleummetszetével egy új értelmezési lehetőséget nyújt a néző számára. Illusztrációján a zenemű zsoltárszövegéhez való kötődés egyrészt a zenemű címe, mely felül és alul keretként funkcionál; másrészt a H betűt formázó iniciálé révén. Az iniciálé egy jelentős mű, így például a Biblia vagy egy kódex élén álló, vagy annak valamely fejezetének, bekezdésének díszes első betűje, melyet a középkori kódexekben és a korai nyomtatott könyvekben már figurákkal vagy jelenetekkel is díszítettek. Ágotha Margit linóleummetszetén a néző számára a befoglaló mű maga ismeretlen marad, ám mégis arra enged következtetni, mintha egy Biblia iniciáléját jelenítené meg a grafikus. Mivel a H betű felső két, antik oszlopfőkre utaló szárainak két oldalán Péter és Pál apostolt láthatjuk ókori ruhákban. A H betű által közrefogott felső képtérben, a rosszat jelképező bal rész kaotikus fekete vonalai és a jobb oldal fehérebb felületei, mintha a gonosz és a jó küzdelmét jelképeznék. A H betű alsó két, középkori jellegű, templomrészekre utaló szárai közötti térbe pedig egy koronás főt helyez középre az illusztrátor, emberfejekkel körbevéve. A H betű alsó bal oldali szárának oldalán sötét tónusú

---

²¹ Tóth Aladár: *Kodály és a Psalmus Hungaricus*. *Nyugat*, XVI/24. 1923. december 15.

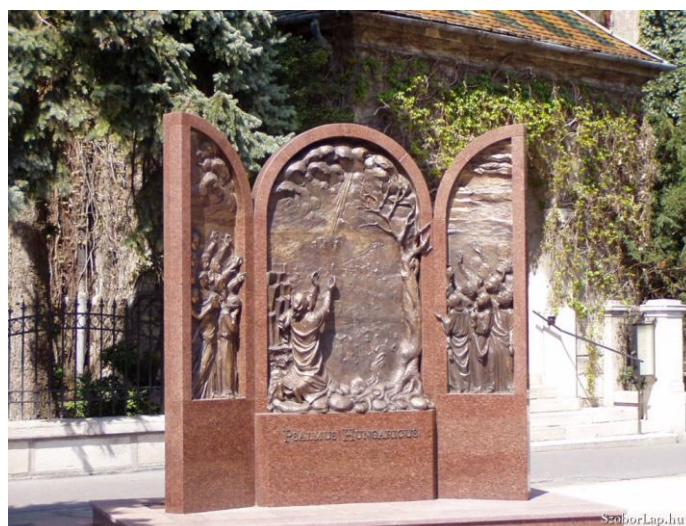

emberfejek sokaságát, a jobb oldalon pedig egy imádkozó, térdelő embert ábrázol. Az illusztráció felső bal oldalán olvasható *Psalmus* és az alsó részt egybefogó *Hungaricus* felirat révén, a koronás főt illetően az 55. zsoltár eredeti szerzőjére, Dávid királyra, illetve a *Zsoltárok Könyvére* engedi következtetni a nézőt. A grafikus az iniciáléba formált illusztrációján az írás, a díszítés és a figurális képi ábrázolás közötti átmenetekkel gondolja tovább Kodály remekművét, mintha a Bibliában lévő iniciálé egy fejezetet, egy bekezdést nyitna meg a H betűvel, mely Magyarországról és a *Psalmus Hungaricus*ról szól, a gonosz és a jó erők küzdelmének színtereként.

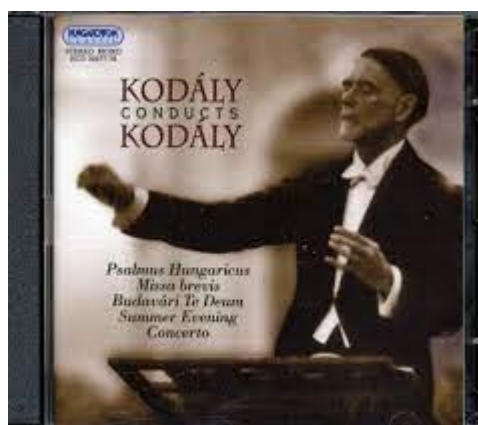

Szemők Zsuzsanna (1953-) szobrászművész *Psalmus Hungaricus* című emlékművét 2007. december 16-án, Kodály Zoltán születésének 125. évfordulóján avatták fel Kecskeméten, a református templom és a római katolikus templom között, a Kodály Intézethez közel, melyen Szokolay Sándor Kossuth-díjas zeneszerző és Kass János Kossuth-díjas grafikusművész mondott beszédet. A márvány emlékmű formája, külső alakja szakrális, egy, a XIV. századtól elterjedt templomi oltár formájára, a szárnyas oltárra emlékeztető. Olyan monumentális emlékmű, mely funkcióinak megfelelően, egy eseményre és/vagy személyre emlékezteti az utókort, jelen esetben mindezt hatványozottan. Mivel az előoldalán nemcsak a kecskeméti születésű Kodály Zoltánnak állított emléket a bronzba öntött, lefelé tekintő portréjával, feltüntetve születési, halálozási idejét és helyét, és nemcsak a zeneművének, az arckép alá helyezett kotta-részletnek bronz szalagjával, hanem egyúttal Kecskeméti Végh Mihálynak, a zsoltár-parafraízis alkotójának is, mégpedig a zenemű szövegének elhelyezésével. Az emlékmű hátoldalán – az oratóriumhoz kapcsolódó domborműves – figurális jelenetek láthatóak, melyek az Istenhez való könyörgéssel, fohászzkodással hangsúlyozzák a *Psalmus Hungaricus* oratórium archaikusságát és szakralitását.

Szemők Zsuzsanna: „*Psalmus Hungaricus emlékmű*” (2007, márvány és bronz, Kecskemét)

[Psalmus Hungaricus - for tenor solo, mixed choir and orchestra Op. 13 \(24:04\)](#)

Kodály Zoltán: Psalmus Hungaricus – tenor szólóra, vegyes kórusra és zenekarra, Op. 13 · Magyar Állami Hangversenyzenekar, Rösler Endre (ének), vezényel: Kodály Zoltán

© 2011 HUNGAROTON RECORDS LTD